

Н.В. Науменко (м. Київ)

Золоті зливки зі срібної землі

У статті аналізується збірка творів Миколи Зимомрі «Образки Срібної землі. Obrazki Srebrnej Ziemi». Окреслюється єдність словесного, графічного та візуального образу у новій книзі М. Зимомрі, що виявляє індивідуальний стиль його поетичного мислення.

Ключові слова: оповідання, ілюстрація, образок, нарис, новела.

The article analyzes the collection of works by Mykola Zymomrya "Silver sketches ground. Obrazki Srebrnej Ziemi ». Defined unity verbal, graphic and visual image in a new book by M. Zymomry that identifies individual style of his poetic thought.

Keywords: story, illustration, scapular, essay, short story.

«Не шкодує часу на читання, адже його на добрі справи обернеш і тим життя вічне здобудеш». Цей вислів Кирила Туровського лишається актуальним і сьогодні, у добу бурхливого розвитку інформаційних технологій, спонукаючи вчених до активної *наукової роботи* і втілення концептів своєї науки у *художній творчості*. Виступаючи в органічному зв'язку, ці два види духовної діяльності мають на меті навчити сучасного реципієнта наукових знань не лише ґрунтовно читати твір, а й давати йому належну оцінку. Особливо актуальним це завдання стає, коли за мету поставлено осягнути індивідуальний стиль науковця-письменника, аналізуючи його нову довгоочікувану книгу.

Буває так, що літератор у своїй творчості плекає один, свій, лише для себе обраний ідеал, який нерідко здатний охоплювати різні теми, загорятися можливістю мужньо йти на захист правди як основи чесного життя. Саме така рефлексія стала визначенням для цієї статті, що покликана звернути увагу широкої читацької аудиторії на нове видання творів Миколи Зимомрі – збірку-білінгву

«Образки Срібної землі. Obrazki Srebrnej Ziemi», опубліковану у видавництві «Посвіт» 2016 року. Сполучилися в ній художні твори та літературознавчі нариси, майстерно перекладені польською мовою (автор перекладів – знаний у світі філології Тадей Карабович, якому, зокрема, належить розвідка про творчість Ігоря Калинця «Портрет із крилом ангела»).

Жанр малого прозового твору – оповідання, а також новели, нарису, прозово-ліричного образка – вимагає чималої майстерності, ясності думки та точності слова. Необхідність старанного шліфування тексту, точність побудови, висока напруженість розповіді, багатозначність смислу дали багатьом письменникам підстави назвати оповідання «найважчим із прозових жанрів»

Перша фраза оповідання. Її важливість визнано вже давно. Це – камертон, який задає звучання цілому творові. Є чимало різновидів перших фраз, але у книзі М. Зимомрі «горизонт очікування» ліричної або епічної оповіді задають такі:

Експозиційна, якою автор знайомить читача з головним героєм та / або місцем і часом дії: «Було це давно: одні кажуть перед Першою Світовою, а інші – акурат тоді, коли її вітер гнав народи на смерть» («Життєвий пісок», с. 16).

Пейзажна – опис місця дії, часто з вираженням настрою, іноді – рефлексія на тлі природи: «Буває і так, що навколишній світ видається не зовсім чудесним. Або радше – маленьким» («Зозуліні черевички», с. 90).

Сентенція – виразник думки і настрою, попередження про необхідність читати уважніше. Може бути актуальною або вічною, веселою чи сумною: «Якою постає правда, коли її хтось хоче почути?» («Туман над долиною», с. 34); «У правдивого вченого стіл ніколи не звільняється від будь-яких рукописів» («Двобій», с. 62).

Портрет – одна з традиційних, випробуваних часом форм зачину. «Іван Неміж був несхожим ні на одного односельчанина. Хоч був таким, як усі» («Серцебиття слова», с. 120).

Дія. Починаючи оповідь від певного моменту дії, автор може зробити оповідання більш містким, лаконічним, надати описуваній події зримості та глибини: «Йонатан та Езавель тікали від акції, що тривала тієї квітневої днини 1944-го...» («Порятунок», с. 26); «Вони радісно бігали побіля дебелого каменю, що з давніх-давен стирчав із землі посеред високих лип» («Солодкий камінь», с. 110).

У сув'язі з заголовками перші фрази новел-нарисів Миколи Зимомрі окреслюють перипетії життя його героїв, дозволяючи вже при перших хвилинах читання не лише поставити архетипне питання «а що далі?», а й спробувати знайти на нього відповідь. Короткий прозовий твір, прочитаний на одному подиху, допускає більшу концентрацію змісту тексту, лаконічність, формальну витонченість, густоту стилю. Читач може повільно «смакувати» ваговиту фразу й окрему деталь, тримаючи у свідомості всю оповідь.

Погляньмо й на такий аспект. Великої уваги сьогодні заслуговують книги, виконані в ключі синтезу мистецтв, а тому можна говорити про ще один мистецький успіх, явлений у співтворчості письменника – Миколи та художника – Василя Зимомрів.

Прикметно, що на лицевій стороні палітурки вміщено репродукцію картини самого М. Зимомрі «Світлі гори»: він у міфосвіті своєї книги – деміург і водночас майстер. Наче композитор, поет і співак в одній особі, що для нього в італійській мові існує спеціальна лексема «cantautore». Несподівано одним широким мазком Микола Іванович виписує то цілий сніп свіжої трави, то шамотіння гірського лісу, то приманює на луг цілу зграю біло-рожевих нарцисів. Одним словом – в усій красі показує майбутньому читачеві

Срібну землю, образ якої заявлено вже заголовком. А там кожен додає до цього образу свої штрихи, зумовлені або власним досвідом перебування в Карпатах, або уважним прочитанням новели (кому до снаги, то й польською мовою).

За висловом відомого художника-графіка В. Фаворського, простори чистого паперу читач відчуває на берегах книги: «У спусках та завершеннях тексту, на білих сторінках із незначним вмістом тексту, у титулі та шмуцтитулах – усюди у книгу неначе вривається чисте повітря, біле поле паперу у його первозданному вигляді». У новій книзі М. Зимомрі «чисте повітря» особливо відчутне у нарисах, де воно має не лише змістове (як поетичний образ), а й формотворче значення, тобто – там, де наявні цитати з поетичних текстів, наприклад:

«Метафоричний образ верби художньо виокремив – на тлі фольклорних начал – талановитий український письменник Дмитро Кешеля у повісті «Дерево зеленого дощу»:

Що твоє листя вода знесла?
Ой вербо, вербо, де ти зросла,
Ой знесла, знесла тихая вода...

Петро, вслухаючись у змістові величини закарпатської пісні «Ой вербо, вербо...», кладе руки на одну з його улюблених наукових праць. Вимальовується картина з образом господаря, у пригорщах якого – веселка зеленого дощу» («Замок під небесами», с. 88)

Якщо у живописця в руках – ціла палітра фарб, то художник-графік, як правило, послуговується лише одним кольором, що створює для нього певні труднощі. Графік ніби живе в «умовному» світі, позбавленому барв, і, користуючись небагатими засобами, створює, однак, трепетну й живу картину світу. В оформленні книги графік бере участь не лише як ілюстратор, а створює концепцію орнаментально-шрифтового вирішення палітурки,

титульного аркуша, інших елементів оздоблення літературно-художнього видання, в аналізованій книзі – прикінцеві мініатюри.

Графічна ілюстрація до окремого твору – без сумніву, торжество світляної стихії: прокреслене, часто кількома штрихами, зображення займає меншу частину чистого аркуша, лишаючи решту поля для гри природного або штучного світла. Витончену гру світлотіні у книзі М. Зимомрі «Образки Срібної землі» репрезентують така новела і прикладена до неї ілюстрація (автор – Василь Зимомря):

«Веселка – це деревце зеленого дощу, що ридає не тільки тоді, коли падає дощ. Воно плаче й тоді, коли до свята Покрови несподівано випаде сніг і вся зелень верби стане білою-білою, як сонце над Синаєм... Такі собі бурштинові сльози, що нагадують срібні кучері, змальовані видатним португальським письменником Мануелем да Фонсека в новелі «Ангел на трапеції». Оті сльози нерідко, як дзвони на страсть, розбудять і полинуть лицем струмочком, шукаючи тільки в очах лагідного опертя...» («Веселка зеленого дощу», с. 54).

Деталі чорно-білої мініатюри (с. 60) при уважному погляді оприявнюють червоно-жовто-коричневу, іншими словами – іконописну кольористику оповіді. Вписані у контур дзвона Богоматір із немовлям, над якими розправив крила Голуб-Дух; у мигдалеподібній фігурі на spodі дзвона таємні знаки – попервах подібні до старослов'янських «черт і різ», але при уважному погляді складаються в назву «Богородиця Ніжності».

Одним образком охоплено часопростір цілого світу. Тим-то у маленькому за обсягом нарисі – лише чотири сторінки – волею письменника зустрічаються Мануель де Фонсека, Тарас Шевченко, Павло Тичина, Олександр Олесь, Андрей Шептицький, Іван Ірлявський, безіменні живописці – творці фресок Собору Паризької Богоматері... І все це на тлі

подорожей горою Синай, вервечки великодніх обрядів, відгомону голодоморів і репресій... Але завершальні рядки твору все одно звучать гімном красі переродження:

«З початком липневих днів, коли припадає цвітіння півоній, земля з квітами нагадує вишиванку, розписану матір'ю-природою малиновими, білими, палевими й рожевими кольорами...» (с. 60).

Усамітнення на лоні природи – справді найчастотніший мотив української літератури, як художньої прози, так і наукової есеїстики. Не можна відмовити Миколі Зимомрі в неповторності його стилю: він пізнається відразу з перших слів, оформлених у запитання, котре, за влучним виразом Оноре де Бальзака, є ключем до всякої науки. А, синтезуючи натурфілософську символіку з ліро-епічною та есеїстичною тональністю вислову, автор вдало виконує головне, за Н. Фраєм, завдання митця – не копіювати Абсолют, а творити свій світ, надихаючись красою Господніх краєвидів.

Справедливо зауважував Вольфганг Ізер у статті «Процес читання: феноменологічне наближення» щодо розуміння белетристичного твору: *«Будь-яке читання входить до нашої пам'яті і з часом затирається. Пізніше воно може знову відновитися і налаштуватися на різний тон, у результаті чого читач спроможний розвивати непередбачувані до того моменту зв'язки... Встановлюючи ці взаємодії між минулим, теперішнім та майбутнім, читач, по суті, змушує текст виявляти свою потенційну різноманітність зв'язків».*

Читач нової книги М. Зимомрі, навіть і не досвідчений у філології, але, без сумніву, «поет у душі», здатен «розвивати непередбачувані зв'язки», ґрунтуючись навіть на одному слові. Адже засадничим принципом творення образу в кожному нарисі «Образків Срібної землі» виступає незглибиме усвідомлення причетності до минулого, сучасного й майбутнього України. Натура митця,

як і завжди, виявляється на рівні поліфонічного світу ідей та концептів, спрямованих на предметне осягнення соціальних і морально-етичних реалій другої половини ХХ – початку ХХІ століття, закроюючи кожну розповідь у метафоричному ключі. Повернімося до деяких недавніх видань творів М. Зимомрі:

«Відомо: комусь неважко запалити вогонь. Ні, не йдеться про Віфлеємський. Хтось запалить невеличке багаття, а з нього викотиться одне згарище. Та надто нелегко посіяти, власне, викресати іскринку для світлого полум'я. Таке спроможна вчинити тільки погідна в усьому людина. Вона йде на прох з усім, що множить навкруг лихих пожаданья».

Це вступ до новели «Настрій» зі збірки «Промінці студеного сонця», опублікованої 2015 року. Закономірно, що ця сама новела увійшла й до нового видання, з паралельним польським текстом.

Інший приклад – витяг із нарису «Контекст традиції та новаторства: творчий доробок Миколи Ткачука» (2015). *«Справжня картина: Микола читає вголос улюблені твори; мати – Кулина Олександрівна – вишиває рушники, сорочки, скатертини; натомість батько Платон Тимофійович щось майструє, а син Петро вдивляється на дійство, переймаючи від матері мистецтво вишивки».* Це вже готова ремарка до новітньої «повіді про сім'ю», якій, без сумніву, зрадів би незабутній Олекса Коломієць.

І – знак долі: батько Платон Ткачук, за розповідями М. Зимомрі, де в чому подібний до «дикого Ангела», також не мислить свого життя без невтомної праці; син Петро, котрому, на відміну від його тезка-героя драми, навряд би спало на думку будувати в екологічно небезпечному місці житловий будинок; Микола – двійник Коломійцевого Павлика, що, будучи ще дуже молодим, таки поблукав по світах, не злякався труднощів, набув чималого досвіду,

котрим готовий ділитися з нині сущими та й майбутніми нащадками.

У своїх образках Микола Зимомря оживлює образи довкілля, спонукуючи читача замилюватися красою природи, пробудити любов до неї, згадати відомі змалку казки, пісні, прислів'я та приказки. Конкретність деталей пов'язана з історичними асоціаціями, фольклорною символікою, і все разом творить яскраву мозаїку олюдної природи:

«...Ні-ні, йому вже не поклониться та нива, де морською хвилею колись хитався для нього запашний килим – золоте жито. Там, особливо на зламі червня – на початку липня, лоскотали вусаті колоски збіжжя не одного подорожнього. До такого припадала голівка молодиці, а медові уста її шептали: «Я – твоя!»... І тільки солодкий вітерець, як весною горобець, гладить небесне чоло і стрімко летить вперед...» («Двобій», с. 66).

Натурфілософські та культурологічні враження від знайомства з М. Зимомрею, авторитетним письменником-літературознавцем, із його художніми та науковими творами зумовлюють усі подальші сприйняття, а у висліді – переживання катарсису разом із ним.

Дух Слова як поетичного твору став визначальним у творенні особливої атмосфери «дружньої гутірки», відомої нам із поезії Богдана-Ігоря Антонича. З отим дещо наївним зізнанням:

*Символіка завбога наша
І орнаментика засіра.
Де ж міра мір, єдина міра?*

Суто «східна» єдність словесного, графічного та візуального образу у новій книзі М. Зимомрі виявляє не лише індивідуальний стиль його поетичного чуття-мислення, а й неординарний підхід до бачення свого довкілля – природного та культурного – і сміливість спроби сугестувати його реципієнтові. Кожним словом М. Зимомря

усіяко намагається довести, що й символіка української літератури вельми багата, і орнаментика така, що нею могла б пишатися будь-яка мова. А «міра мір», якої кожним своїм висловом радить дотримуватися автор, – це доречне вживання та поєднання слів, та обов'язково із любов'ю, котра ключовим концептом і ввійшла до назви науки – «філологія».

В статтє анализується зборник произведений Николая Зимомри «Образки Серебряной земли. Obrazki Srebrnej Ziemi». Определяется единство словесного, графического и визуального образа в новой книге Н. Зимомря, что обнаруживает индивидуальный стиль его поэтического мышления.

Ключевые слова: рассказ, иллюстрация, образок, очерк, новелла.

УДК 821.161.2.09

А. О. Новиков, д-р філол. наук, проф. (Глухів)

Роман Марії Матіос «Солодка Даруся» як вирок комуністично-кадебістському режиму

У статті висвітлюються основні проблеми, порушені в романі М. Матіос «Солодка Даруся», – насильницька колективізація, радянські репресії, збройний опір окупаційній владі Української повстанської армії. Детально аналізується образ головної героїні твору Дарусі Ілашук, яка стала символом понівеченої більшовиками України. Наголошується на тому, що в мовчаннях матері й доньки глибокий філософський підтекст, що Дарусина німота є розплатою за небажання Мотронки розповісти про свою страшну таємницю близькій людині.

***Ключові слова:** умовна німота, масові репресії, колгоспи, енкаведисти, війна, окупанти, депортація.*

The article highlights the main problems raised in M. Matios' novel "Solodka Darusya" – the forced joining the collective farms, the Soviet repressions, armed resistance to the invaded power of the Ukrainian Insurgent Army. The image of the main heroine of the novel –